

SPOLOK PRIATEĽOV TURZOVKY INFORMUJE

Ročník IX.

č. 4 (97)

Pripravil Ivan GAJDIČIAR

V minulom čísle Informácií sme čitateľom bližšie predstavili impulzy, ktoré mohli viesť k pomenovaniu Predmiera, dnešnej mestskej časti Turzovky. V tomto príspevku sa budeme venovať lokalitám Hlinené a Markové lúky.

Z TURZOVSKÉHO Miestopisu (2.)

Prvýkrát sa v písomných prameňoch stretávame s **Hlineným** v roku 1580. V tom čase sa viedli veľké hraničné spory medzi panstvami Budatín a Strečno. Práve v jednom takomto vyšetovaní vypovedali svedkovia, ktorí označili lokalitu **Wrch Hlinecny** za miesto, kde páslí ovce. V ďalšom spore, tento raz medzi panstvami Bytča a Budatín v roku 1601 opäť svedkovia vypovedali, že **niekedy kradmo zapásli k Hlinenému, no nesmeli, lebo by ich zobrali na Budatín**. V roku 1635 a 1641 sa Hlinené uvádza vo forme **Hlinenna** resp. **Hlinena**, ako inak, vo vyšetovaní budatínsko-strečnianskeho sporu. Na otázku komisie, či svedok vie, že Predmier, Olešnú, Bahanu, Hlinené, Uheršku a Beskyd z tejto strany vždy užívali Budatínci či Krasňania (Krásno patrilo Strečno), **85-ročný svedok Ondrej Kerak** z Moravy vo svojej výpovedi uviedol : „ **ja sem na Bahanej a na Hlinenej pasel, i bača sem byl slobodne, které bývali pánov Budatínskych s tejto strany Beskyda a Krasnjania do toho nic nemali, ani se nedobývali.**“ Pri popise urbárskych sesí v roku 1756 sa Hlinené spomína v dvoch tvaroch, ako **Pry Hlinene** (v minulosti sa písmeno g používalo namiesto j) a potom **Pod Hlinenim**. Nebudeme uvádzať každý písomný zápis, stačí niekoľko príkladov z najstarších čias. Zaujímavé je, že kým v 17. stor. sa spravila Hlinené označovalo ako Hlinená, teda ženským rodom, v 18. stor., ako je vidno aj z vyššie uvedeného, už máme aj doklad o forme názvu, ktorá je totožná s dnešným, v strednom rode. Etymológia názvu Hlinené – miesto bolo pomenované podľa hlinitej pôdy, obdobné pomenovanie nesie napr. aj moravská obec Hlinné. Podobné miestne názvy poznáme aj z Kysúc či okolia, napr. Skalité, Kamenité apod.

Markové lúky sa v nám známych listinných materiáloch spomínajú len dvakrát. Poznáme ich len z výpovedí svedkov z roku 1601 a potom z **lokačnej listiny Turzovky z roku 1602**. Ich lokalizáciu nám prezrádzajú samotní svedkovia. Napr. istý Urban Janišek z Lúky vypovedal, že „ **o tem sem slichal od mnohých lidí i od Kucmena, kdy ten Kucmen sluhaval u Marka, že daval červený zlatý od lúk na Predmyeri ten jistý Marko starý na Budatyn.**“ Ďalší svedok Ďuro Mozol z Terchovej vypovedal, že „ **slišal od Marka v Dluhem Poli, jako od hospodara, že**

od tej lúky daval červené syry jeho ještě tatík, totiž Markov. Markové lúky sa spomínajú aj v lokačnej listine Turzovky z roku 1602 : **Preto sme my...Adamovi Bonecovi, slobodnému škultétovi a tiež 40 osadníkom, valachom...dali možnosť usadiť sa v našej novozaloženej dedine nazývanej Turzovka, na našom vlastnom území Dlhé Pole a Markové lúky pri rieke Kysuci, patriacich k nášmu hradu Bytča...** Z týchto prameňov vysvitá, že spomínané Markové lúky sa nachádzali niekde v oblasti Predmiera, pri Kysuci.

Karol Točík ich v jednej zo svojich rukopisných prác, lokalizoval na **územie Vyšného Konca a potom do centra Turzovky**. Točík nepoznal prameň, z ktorého pochádzajú citované výpovede, známa mu bola len lokačná listina. Lokalizáciu na západ od Predmierskeho potoka, do oblasti Vyšného Konca, vylučuje fakt, že hranicou bola Predmieranka a keby boli tieto lúky tam, nemusel by od nich Marko platiť na Budatín, pretože by sa nachádzali na území panstva Bytča. Založením Turzovky sa táto lokalita v prameňoch viac nespomína.

Etymológia názvu tohto miesta je veľmi jednoznačná. **Lúky boli pomenované podľa mena svojho majiteľa**. Teda od osobného mena Marko. V roku 1609 sa spomína v Turzovke istý Marko Bonec a jeho synovia, čo je pravdepodobne tá istá osoba. Je známe, že Bonecovi pochádzali z Dlhého Poľa a aj svedkovia uvádzali, že ich hospodár Marko bol z tejto považskej dediny. Tento Dlhopolec si prenajímaj lúky, ktoré ležali na hraničiach panstiev Bytča a Budatín a platil od nich majiteľom Budatína. Založením Turzovky sa však hranica, ktorou bol Predmiersky potok, posunula severovýchodným smerom až k ústiu Olešnianky do Kysuce.

Mgr. DRAHOMÍR VELIČKA

(Poznámka: Pretože autor je t. č. dlhodobo v zahraničí, ďalšie pokračovania prinesieme až po jeho návrate)

Podarí sa Spolku za pomoci sponzora obnoviť Pamätník a Park Milana Rastislava Štefánika?

Chronológia udalostí

Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní, vzniku dualistickej monarchie (1867) zosilnel maďarizačný tlak. Obec Turzovka – Turzofalva má v tomto období postavené maďarské školy, obecné predstavenstvo uvažuje o zmene názvu obce na Turzohely. Úradnou rečou je maďarčina, obec je plná maďarských nápisov a označení. Vrcholia prípravy na oslavu tisícročného výročia (milénia) príchodu Maďarov do Karpatskej kotliny. Územie Slovenska, severné nevýnimajúc, je v roku 1896 posiate pamätníkmi, na ktorých tróni posvätný vták turul, symbol starých Maďarov. Jeden z týchto pamätníkov stavajú aj v Turzovke, pretože tá je od roku 1880, kedy boli k nej pripojené niektoré okolité osady, významným administratívnym celkom na hranici monarchie, s rozlohou 127 km² a početným obyvateľstvom.

Koniec prvej svetovej vojny a vznik ČSR sa do histórie obce zapísal aj 4. novembrom 1918, kedy vojaci, vracajúci sa z frontu zorganizovali rebélu, pri ktorej dav ľudí vyraboval Politzerov hostinec a v noci vypálili Rosenzweigov dom. Vo všeobecnom poprevratovom chaoze, kedy sa strhávajú z budov maďarské nápisy, padá do prachu aj vták turul a **miléniový pamätník je vyvrátený zo svojho základu**.

V čase stavby Pamätníka padlým v prvej svetovej vojne pri kostole, turzovskí legionári zorganizovali finančnú zbierku a u známeho olomouckého sochára objednali vyhotovenie kamennej busty svojho milovaného generála M. R. Štefánika. **Využili nielen miesto, ale aj poborený pamätník**. Maďarské nápisy na pamätníku boli zosekané, steny vyhladené. Rekonštrukčné práce zadali J. Mergentalovi – sochárovi z Kroměříža, ktorý vyhotovil nápis do mramorovej tabule a osadil ju do prednej časti pamätníka tak, aby ňou prekryl väčšinu textu v maďarčine. Na pamätníku „zasvietil“ nový – slovenský nápis **NA PAMIATKU OSLOBODENIA obce TURZOVKA 1918**.

Takto zrekonštruovaný pamätník odhalili pri 5. výročí Štefánikovej smrti (1924) a od tohoto roku sa stal miestom, kde sa pravidelne konali oslavy vzniku republiky, počas Slovenského štátu bol miestom osláv výročí Štefánika až do roku 1948.

„Najvýraznejšie“ sa na tomto pamätníku podpísal nastupujúci totalitný režim. Nápis „Na pamiatku oslobodenia“, ako – tak vyhovoval, lebo ho nevedomky bolo možné zameniť za iné oslobodenie (1945). Štefánik však už prekážal. Jeho kamenná busta skončila začiatkom 50. – tých rokov v obecnej studni, kde pretrvala takmer 40 rokov.

Obdobie totality „prežil“ pamätník vďaka svojmu nápisu. Postupne sa na ňom menili symboly - päťramenná hviezda, v čase „pojanuárovej politiky“ aj slovenské trojvršie s dvojramenným krížom či malá busta M. R. Štefánika zo sadry. Obdobie „normalizácie“ tieto symboly opäť zmietlo.

Vďaka iniciatíve národne citiacich miestnych hasičov v roku 1990, sa vytiahla rozbitá pôvodná kamenná busta z obecnej studne. Občania usporiadali finančnú

zbierku a podľa kamenného originálu dali vyhotoviť jej repliku v bronz. Originál zrekonštruoval ak. sochár Jozef Mundier. Poprie M. R. Štefánika je uložené v zasadačej sieni MsÚ ako súčasť expozície o histórii Turzovky. Jozef Mundier celý pamätník obnovil, pričom **rešpektoval pôvodný úmysel Turzovčanov z dvadsiatych rokov**. Zafixoval fragmenty maďarských textov a vyzlátil nápis na mramorovej tabuli. Vyhotovil aj bronzovú informačnú tabuľu o histórii pamätníka.

Pamätník, v ktorého okolí za vyše 100 rokov vyrástli mohutné lípy stojí teraz v malom parku a svedčí o dobe, v ktorej sme žili, o ľudoch, čo ho stavali a búrali, obnovovali i poškodzovali, oslavovali i zatracovali, ale hlavne, uchránili ho pre tých, čo prídu po nás...

Návrh na obnovu Pamätníka a okolitého parku

Od posledných úprav na Pamätníku uplynulo viac ako 17 rokov. Vzhľadom na materiál, z ktorého je vyhotovený, je opäť potrebná jeho komplexná obnova.

- Navrhujeme jeho opätovné vyčistenie,

fixáciu pôvodných nápisov a vyzlúštenie nápisu „Na pamiatku oslobodenia, obec Turzovka 1918“, preleštenie a ochranný náter bronzovej busty M. R. Štefánika.

- Pri tejto príležitosti aj obnovu bronzovej informačnej tabule, kde navrhujeme dorobiť úvodzky na text ... „tisícročného trvania maďarskej vlasti“, aby nedochádzalo k mylnému chápaniu a **nesprávnej interpretácii jeho obsahu**.

- Navrhujeme orezanie konárov stromov tak, aby pamätník neohrozovali, ale zvýraznili jeho dominantnosť v priestore.

- Navrhujeme obnovu, resp. výmenu trávnik a dlažby v parku a osadenie nových lavičiek tak, aby celý priestor korešpondoval s celkovým architektonickým riešením budovanej centrálnej mestskej zóny.

- Navrhujeme nainštalovanie vlajkových stožiarov pre miestne oslavy, ktoré sa tu pravidelne konajú.

Za predpokladu úspešného skončenia prebiehajúceho rokovania so sponzorom, Spolok priateľov Turzovky v spolupráci s orgánmi mestskej samosprávy bude práce spojené s komplexnou obnovou pamätníka a parku realizovať ešte v tomto roku.

PRIPOMÍNAME SI

V nedeľu 8. apríla 2007 uplynulo 115 rokov od času, čo sa v Skalitom narodil

VINCENT BIELEK
pedagóg

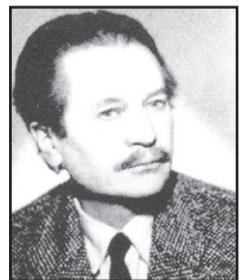
Jeho otcom bol Andrej Bielek, učiteľ, matkou Mária, rodená Hanáková. Študoval na stredných školách v Spišskej Novej Vsi a Budapešti a na Učiteľskom ústave v Šárospataku (1912), noštrifikovaný v Bratislave (1921). Učil v Skalitom. V roku 1915 narukoval na ruský front, kde sa v tom istom roku dostal do zajatia. Tu sa živil ako hudobník, maliar, rezbár a učiteľ. Zo zajatia sa vrátil až v októbri 1920 s podlomeným zdravím. Oženil sa s Otíliou Feldzanovou, turzovskou rodáčkou. V Turzovke pôsobil ako organista a učiteľ, od roku 1922 bol správcom Štátnej ľudovej školy. Hral na viaceré hudobné nástroje (organ, klavír, husle, harmonika, flauta, trúbka), bol dobrým spevákom, maľoval, vyrezával z dreva, plietol z postriebreného drôtu... Bol spoluzakladateľom turzovského Úverového družstva a vodnej elektrárne. Ako matematik prebojoval nové formy vyučovania na ľudovej škole. Zostavil praktické počítadlo, založené na desiatkovej sústave pre všetky početové úkony. Návod na jeho používanie vydal aj knižne, svoje počítadlo dal aj patentovať (č. 25 761 Mt 1929) V pedagogických časopisoch Naša škola a Slovenský učiteľ uverejňoval didaktické články o vyučovaní počtov, čítania a písania. Navrhol reorganizáciu a lepšie vybavenie škôl, propagoval polytechnizáciu predmetu ručné práce. Pôsobil tiež ako osvetový pracovník. Zomrel 5. 12. 1931 v Ostrave, pochovaný je v Turzovke. (monografia TURZOVKA 1598 – 1998, str. 440)

xxx

Katarína, rodená Chylíková, manželkou Albína, rodená Bugarová. Študoval na gymnáziu v Trenčíne, Nitre, na bohosloveckom seminári v Nitre a Ostrihome, právo na univerzite v Cluji a Budapešti. Za národné presvedčenie bol uhorskými úradmi postavený pred súd, neskôr oslobodený. Doktorom práv sa stal v roku 1913. Bol advokátskym koncipientom v Čadci, v roku 1918 sa stal župným radcom, v roku 1919 samostatným advokátom v Trenčíne, v roku 1926 v Bratislave. V rokoch 1927 – 29 bol ministrom zjednotenej zákonodarstva a organizáciou správy, v rokoch 1920 – 35 poslancom NZ. Po vzniku ČSR bol prívržencom HSEŠ, z tejto strany vystúpil v roku 1935, keď ho nenavrhl za kandidáta, viac sa politicky neangažoval. V roku 1936 bol verejným notárom v Čadci. Zomrel 21. 9. 1947 v Hlohovci. (monografia TURZOVKA 1598 – 1998, str. 443)

xxx

V pondelok 23. apríla 2007 uplynú 15 rokov od času, čo v Čadci zomrel

JOZEF HNIITKA
novinár, spisovateľ

Narodil sa 15. 2. 1913 v Turzovke – Hlinenom. Jeho otcom bol Anton Hnitka, matkou Dorota, rodená Palicová. Absolvoval Učiteľský ústav v Leviciach, učil v Turzovke (1938) a v Čadci (1940 – 44). Za ilegálnu činnosť bol väznený v llave, bol účastníkom SNP. Po vojne pôsobil ako školský inšpektor, bol prvým predsedom ONV v Čadci. Bol riaditeľom strednej školy v Trenčíne, redaktorom časopisu Kovák a Náš kraj v Trenčíne, riaditeľom Domu osvetu v Čadci, redaktorom okresných roľníckych novín NOVÝ ROELNÍK v Čadci, učiteľom v Zákopci, od roku 1958 v Čadci. V roku 1949 vydal román o Kysuciach Krížové štácie. V roku 1991 vyšla v Berlíne kniha jeho noviel Útek z rakvy. (monografia TURZOVKA 1598 – 1998, str. 444)

xxx

V stredu 18. apríla 2007 uplynú 120 rokov od času, čo sa v Turzovke narodil

MAREK GAŽÍK
právnik, politik

Jeho otcom bol Jakub Gažík, matkou

BLAHOŽELÁME

V apríli oslávia okrúhle a polokrúhle jubileá členovia nášho Spolku

Ing. EUBOMÍR MAREJKA
Turzovka

K narodeninám im želáme všetko najlepšie, hlavne pevné zdravie a v ďalšom živote veľa šťastia, osobných úspechov a rodinnej pohody.

JUDr. JOZEF HOLENA
Turzovka

Pavol KAŠÍK
Kopřivnice